

[Faint handwritten text on a label on the spine]

Sammelbd

Quint. 1. Teil

13 Alph. 13 beginn

26.

I. N. S. S. T. A.

DE

TEMPLO
SALOMONÆO,
QUANDO, UBI, A QVO, EX
QUIBUS, ET QUOMODO EX-
STRUCTUM FUERIT,

DISPUTATIO SECUNDA

EXHIBENS ubi & à quò

Quam

Amplissimæ Spectatissimæque FACULTATIS PHI-
LOSOPHICÆ JENENSIS PERMISSU,

Publicæ placidæq; Eruditorum ἐξετάσσει submittit

PRÆSES

M. MICHAEL CHRISTI-
NUS LUDOVICI

Tröbnic.

RESPONDENTE

JOHANNE ZACHARIA Grey / Eisfeldâ Francô.

ad diem Octobris

M. DC. LIIX.

H. L. Q. S.

Typis SAMUELIS KREBSII.

THE M P L O

SALOMONE

OVADO, NBI A OVO EX

OVBUS ET OVOMODO EX

STRICTUM TITRI

ADVENTO A OVO

EXHIBENS ubi a quo

Amplius spectandum facit in 18 PH

THEOPHILUS TERMISSUS

Recherches sur l'histoire de l'écriture

PAR A. S. S.

M. MICHAEL CHRISTI

NUS LUDOVICI

Trobin

LEOPOLDUS

JOHANNES ZACHARIA

ad dnm Octobris

M. D. C. LXX

H. I. G.

Typis SAMUELLIS REISSER

I. N. J.

§. XXII.

DE tempore quum supra egerimus, ut nunc de locò, in quò exstructum fuit templum Salomonis, dispiciamus quoq; & disseramus, promissionis ratio & tractationis ordo postulant. Ita autem de eò scriptor sacer II. *Paralip. III. v. 1. & 2. Cæpit Salomon ædificare domum Domini in Jerusalem, in monte Moriab, qui demonstratus fuerat David in aræ Ornæ Jebusæi.* Ex hisce eum facimus triplicem, Generalem, specialem & singularem.

§. XXIII.

Generalem dicimus splendidissimam florentissimamque Palæstinæ, imò totius Orientis urbem, JERUSALEM, in medio gentium sitam, quam peculiariter DEUS elegerat ad hoc, ut esset veræ Ecclesiæ domicilium, cœlestis doctrinæ τὰ ἁγία, diviniq; sui nominis sanctuarium, quemadmodum II. *Paralip. VI. v. 6. & seq. ipse DEUS inquit: A die, quâ eduxi populum meum de terrâ Ægypti, non elegi civitatem de tribubus Isiaël, ut ædificaretur in eâ domus nomini meo, sed elegi Jerusalem, ut sit nomen meum in eâ &c. Confer. Psalm. CXXII. v. 3. 4. ejusq; enarrationem D. Molleri p. 1216. & innumeros alio scripturæ locos.*

§. XXIV.

De hâc urbe notandum, quod inde ab origine aliis aliisque insignita fuerit nominibus. Et primò quidem *Salem* dictam fuisse à *Melchisedeko*, qui eam exstruxerat, vix est, quod dubitemus, si *Gen. c. XIV. v. 18* & *Heb. VII. v. 1.* evolvamur, cumque *Psalm. LXXVI. v. 3. & iis quæ Josephus lib. l. antiq. c. II. p. 9. lib. VII. c. 3. p. 92, & lib. VII. de B. J. c. 18 v. 435. & 436.* habet, jungamus. Atque his suppetias veniunt *Chaldaus Paraphrastes* eumque sequuti plerique veterum in *c. l. Gen. it. Hieronymus ep. 126. ad Evagrium*, ubi omnes scripto-

res Ecclesiasticos illam sententiam amplecti memorat, quam ipse aliam foveat sententiam, uti cit. *B. Gerb. c. l. p. 316.* ex eadem constat epistolâ, it. *ex tr. de locis Hebraic. cit. Martiniô in lex. Philol. in voce Solyma p. m. 3688.* Vid. etiam *Adrichomius in descriptione Urbis Hierosol. p. 2. Bünting. in itiner. terre sancta p. 39. Crellius c. l. sub vocibus Jerusalem p. 559. & Salem p. 781. Schindlerus in lex. Pentagl. colum. 1878. sub rad. ירוש.* it. *Georg. Pasor. in lex. N.T. nom. propr. in voce יְרוּשָׁלַם. p. m. 31.* & alii. Atq; hoc nomine vocata fuit annos circiter 318. ut vult & probat *c. l. Crellius.* §. XXV.

Deinde vocata quoque est hæc urbs *Jebus*, uti adparet ex *Jud. c. XIX. v. 10.* nimirum à *Jebusais* à *Jebusi* tertio filio *Chanaan* prognatis, qui post mortem *Melchisedeki*, hujusq; nepotis *Sala* sceptrâ violenter ad se traxerant, de quibus videri possunt iterum *Adrichom. c. l. Crellius c. l. & sub nomine Jebus p. 551. Bünting. c. l. Schindler. c. l. c. 726. & alii.* Et hoc secundum nomen obtinuit annos 738. ut iterum probat *Crellius c. l. sub voce Jerusal.* Inde haut dubiè factum, ut etiam tertii Incolæ nomine priscò pro Jerosolymitanis *Jebusai* dicerentur *Zach. IX. v. 7. & sic qq. Chaldaeus Paraphrastes h. l. reddidit.* Tandem autem *Jerusalem* fuit dicta, ut hætenus citati luculenter ostendunt. Atque inde est, quod *Hieronymus in ep. ad Eustochium de vitâ Paulæ* eam vocat trinominem, inquiens: *Ingressa est Hierosolymam urbem trinominem, Jebus, Salem, Hierusalem.* A quo vero & quâ ratione, quaque vocis originatione postremò hoc adpellitata fuerit nomine, de eò non convenit inter Autores. §. XXVI.

Josephus in eâ sententiâ est, *Melchisedekum* urbi à se exstructæ & primitus *Salem* dictæ postea addidisse templum, tumque *Hierusalem* nominasse; Verba ejus *lib. VII. B. J. c. 18. p. 435.* ita sonant: *Primus conditor ejus (Jerusal.) fuerat Chananeorum Dynasta, qui Patriâ linguâ Justus adpellatus est Rex. Erat quippe talis, ideòq; sacrificium DEO primus exhibuit, & fanò primum adificatò Hierosolymam vocavit cum antea Solyma tantum vocaretur.* Quum autem hæc vox sit Græca pariter & Hebræa, composita videlicet ex nomine *יְרוּשָׁלַם* templum & *שָׁלוֹם* pax

pax s. felicitas, inde esse suspicatur *Dresserus c. l. p. 125.* quod Græci & qui eos sequuntur, Latini, Hierosolymam quàm Jerusalem scribere malint. *Eusebius lib. IX. de prepar. Evang.* quem etiam seqq. *Egesippus, Nicephorus. Suidas & alii,* conjicit, Jerusalem istud nominis traxisse ἀπὸ τῆς ἱερῆς ἑπονομασίας, id est, ab æde Salomonis inibi exstructâ. Enimvero hi dubio procul aliter statuisent, si, quàm severo edicto cordatiores vetuerint, ne proprii alicujus nominis etymon ex peregrinâ & alienâ lingvâ deducatur, perspectum habuisent, quò de *B. Glassius. Gramm. sac. l. IV. tr. III. de Nom. Prop. observ. V. p. 772.* Rectius proinde, quantum ad hoc, *Arias Montanus in lib. Canaan s. de duodecim gentibus c. VIII.* existimat, sic dictam eam fuisse propter editiorem situm, ut pristino Urbis Nomini np. τῶ ⲙⲓⲛⲉⲣⲟⲩ accesserit ⲙⲓⲛⲉⲣⲟⲩ altus, excelsus s. editus fuit. It. *Chytraeus in Onomast. Theol. p. 381.* qui arbitratur, JEBUS civitatem armis Davidis expugnatam Jebusalem (utroq; nomine in unum conjuncto) & per antistoechon Jerusalem dictam fuisse, ob etymi nimirum jucunditatem, ut sit doctrina vel visio pacis. Suam hanc faciunt *c. l. Adrichomius & Cl. Buchnerus in recognitō & locuplet. thesaurō Lat.* veramque eam hic pronunciat; & ita Patres propè modum omnes sensisse dicit in *tratu inedito de urbe Jerusalem Excell. Dilherrus,* juxta quod etiam primitiva Ecclesia cecinerit:

Urbs beata Hierusalem, dicta pacis visio.

Amicabili quoque consensu fœdere se jungunt *Christianus Becmannus in origin. L. L. p. m. 271. Schindlerus c. l. colum. 1878. Crellius sub voce Jerusal. p. 559. & seq. & B. Glassius c. l. obs. XV. p. 844.* Cujus verba, quanquam à superioribus parum alia non tamen erit *παρατελῶς μάταιον ἡράφειν,* ut loquitur *Basilii;* Ita autem ille: *Simplicissime dicitur, nomini pristino Salem à Davide additum fuisse Jeru, à ἱεραὶ vidit, ex denominatione montis ab Abrahamo factâ Genes. cap. XXII. v. 14. יהוה יהוה! Jehovah videbit, ut ita sit eadem denominationis ratio montis Moria & civitatis Jerusalem, monti illi ex parte superstructa.* Atque hæc citra dubium est optima; Vicissim tamen aliam proponit *Georgius Pafor l. c.* quem verò quia liber iste in omni-

um ferè versatur manibus, non adscribimus. Si quibus placuerit, amandamus eos ad istum. Si item quædam legisse lubeat de nomine Urbis nostræ Hebraicò ejusque formâ duali שֵׁלֶם & quæ eâ significata arbitrentur Aa. consulti potis sunt laudati *Schindl. Crell. Glass. &c.*

§. XXVII.

Num autem hæc Urbs primitus dicta *Salem* eadem fuerit cum illâ *Salem Sichem*, in quam post perpeffas & exsuperatas varias tentationes cum fociis suis pervenisse dicitur *Jacobus Gen. c. XXXIII. v. 18.* uti vult *Pererius comm. in b. l.* istud non immerito addubitaverit, qui vel superficiariam saltim istorum locorum cognitionem ex Geographis adeptus est. Hæc enim nempe *Salem Sichem* (si tamen quæ fuit, neque שֵׁלֶם accipi debet l. c. pro nomine adpellativò ad *Jacobum* relatò, ut eò in civitatem *Sichem* שֵׁלֶם id est integer & quietus sine tentatione pervenisse innuatur, quod tamen non dare possumus adversantibus, quos adducit *B. Glassius c. l. obs. XI p. 814.* eò, quod Hebræi hoc aliter, nimirum per שֵׁלֶם non aut per שֵׁלֶם efferant, ut scitè admodum & eruditè probant *Schindl. c. l. col. 1878. B. Gerhard. c. l. p. 629. Dilherrus c. l. aliique*) magis occidentalis fuit, sita in monte *Ephraim Jos. c. XX. v. 7. & I. Reg. c. XII. v. 25.* in profundâ valle inter montes *Garizim Jud. c. IX. v. 17.* ex quò benedictio, & *Ebal*, ex quò maledictio pronuncianda erant *Deut. XI. v. 29. & Jos. c. VIII. v. 33.* integris novem milliaribus à *Jerusalem* distans, ut vult *Friedl. c. l. vel ut Bünting. c. l. p. 81.* testatur, decem. Vid. etiam *Schindl. c. l. col. 340. & Crellius c. l. p. 194. 255. 322. 781. & 801.* Hanc autem Orientalem fuisse, dubiò ferè caret.

§. XXVIII.

Sine eò, dimitti haut debet *B. Lector*, quod *Salem Sichem* per $\text{ἀντισοιχίας τῶν δ & γ}$ postea *Sichar*, cujus mentio fit *Job. c. IV. v. 5.* vel juxta accuratissimam *Chryso-stomi* editionem & *Arabem Paraphrasten*, qui fortè respexerunt ad lectionem *Eusebii* & Veteris cujusdam libri in bibliothecâ Christianissimi Regis, quæ semper σοχημ per ν . & nunquam per ι . habent, σύχαρ per ν . ut notat *Casaubonus ad annal Ba-*
ron

ron. tom. 1. exerc. 13. p. 256. i. & tandem autoribus Josepho & Plinio *Mabortha*, testibus item *Eusebio* & *Chrystomô* quoq; *Neapolis*, vel ut in itineratio *Benjamin Tudelensis* legit, *Nebilas* dicta fuerit; Ita enim habent *Benj.* verba: **נבילש חיי שכם** *Nebilas* est *Sichem*. Hodie à *Turcis*, qui eam possident, *Neapolosam* audire, testis est *Hieronimus Welsch Ducis Würtemberg. Consil. Camer. in seiner Reise-Beschreibung/ hoc ipso anno evulgata* p. 182.

§. XXIX.

Sed præstat missis his, de locô, situ & partibus hujus urbis aliquid audire. Sita autem fuit in *Judæa* ejusque toparchiâ decimâ, quæ *Orine* dicta erat. Teste enim *Plinio l. V. hist. nat. c. 14.* in decem *Judæa* divisa fuit toparchias: *Hierichuntem, Emmaum, Lyddam, Joppicam, Accrabatenam, Gophniticam, Thamniticam, Betholenen, Tephnen* & *Orinen*, in quâ fuere *Hierosolyma* longè clarissima urbium *Orientis*, non *Judæa* modò, sunt *Plinii verba c. 1.* Ipsa autem *Judæa* fuit *Pars Palæstinæ*, ea nimirum, quæ inter *Gazam* & *Antilibanum* fuit, ut testantur *Strabo l. XVI. & Dio Cassius lib. 36.* contradi-
stincta illi, quæ ab *Orthusia* usque ad *Pelusium Phœnicia* vocatur. Et sic claudebatur *Samariâ* ad septentriones: montibus *Seir* ad meridiem: mari *mediterraneò* ad occasum: mortuo v. ad ortum, de quo videri potest *Heidmanni Palestina cap. II. p. 12. §. 1.* Hujus nempè *Judæa* in mediò sita fuisse nostra urbs creditur, inde etiam nonnulli *umbilicum* illius terræ eam tradiderunt, ut *Aristæus* seu quisquis est *Autor lib. de LXX. Interpr.* Inquiens: *Urbem in monte suspicimus, totius regionis Judaicæ mediam; & Josephus, qui lib. III. B. J. c. 2. p. m. 372.* ait: *Media Judææ est Hierosolyma, unde quidam non sine ratione umbilicum ejus terræ eam vocant.* Quod autem paulò post idem eandem caput istius regionis eam vocat, id minus concinnè dictum putat *Johannes Baptista Villapandus in apparatu urbis & templi Hierosolym.* cum, quod est caput alicujus, id *umbilicus* ejus esse dicere nequeat. Verum fungus est, qui non videt, *Villalpandum* fluctibus *apros* & *delphinum* sylvis adpingere, cum sanè κατ' ἄλλο ut loquuntur in scholis, eam urbi *Hierosolymæ* *Josephus* tribuat adpellationem, capitis videlicet respectu eminentiæ & dignitatis, qua reliquas suæ regionis

gionis omnes longè multumq; superavit, caputq; extulit tantum, quantum lenta solent inter viburna cupressi, quod quidem usitatissimum & familiarissimum est & sacris & secularib. ut ostendunt passim autores; umbilici verò respectu situs, quem gemellò more, atque umbilicus in corpore animalis, medium in istâ regione obtinere fertur, ut supra ex *Aristæo* & *Josepho* veravimus. Sed nec hoc inauditum, nec aliis probatis Aa. incelebre. Sic etenim & *Romanus in VI. Verrinâ Orator* umbilicum Siciliae ponit civitatem Ennam, & *Plinius l. 3. hist. nat. c. 12.* umbilicum Italiae circa lacum Reatinum esse dicit. It. *Paulus Warnefriedus de gestis Longobardorum l. 1. cap. 16.* profundissimam illam circa litus Scandiae occidentale voraginem non procul à continente Norvvegiae sitam, umbilicum maris prodidit, quod scilicet in mediò istorum ista sita fuerint. Sic umbilicus Germaniae à chorographis putatur esse inter Eisdam, quæ Præceptorem Meum Honoratissimum, *Dn. Georgium Crauserum, Scholæ Altenburgensis Epoptam* genuit, & *Co-burgum*, eandem planè propter rationem.

§. XXX.

Quod autem medium corporis umbilicus teneat, docet *Vitruvius l. 3. c. 1.* & asserit, si homo extensis manibus pedibusq; ambitum circuli faciat, tum Centrum istius esse in umbilicò, quod itidem *Galeno l. 2. de placitis Hippocratis & Platonis & lib. 15. de usu partium animalis 4. & 6. plac.* placere fertur, quicquid etiam *Varro l. 6. ling. Lat. quem etiam sequitur Vesalius* reponat. Vid. etiam *Johannes Riolanus in enchir. Anat. l. 1. c. 4. p. 69. & Andrea Laurentii histor. anatom. lib. 1. quest. IV. p. 68.* ubi nugæ pronunciantur & nusquam pro veris admittenda, quæ mediam in corpore animalis sedem cordi assignant, soli umbilico istâ excellentiâ concessâ. *Baubinus eadem* habet in *theatr. anatom. lib. 1. c. 1. p. 11. & c. 11. p. 40.* Qui plura cupiturit, accedat alios quoq; hujus generis Viros, nos impræsentiarum de situ nostræ urbis satis diximus. Hoc dissimulare nē possumus, quod Jerusalem à quibusdam non Judææ solùm, sed universæ terræ, velut quondam à Græcis Delphi, *Euripid. Orest.* umbilicus & centrum credatur; horum è censu videtur esse *Petrus*

trus Blesensis serm. 1. de adv. Alii dicunt hoc admitti non posse, sed solum intendi digitum ad orbem habitabilem veteris cognitum, atque in illius mediò, sed ratione latitudinis saltem urbem sanctam potuisse dici constitutam, ita sentit *Casaubonus l. c. exerc. 16. p. 552.* adeoque subdit pro eò, quod in scriptis Rabbiorum Jerusalem dicatur inedium יְרוּשָׁלַיִם mundi, melius dici יְרוּשָׁלַיִם הַקְּדוֹנָה. Alii alia tradunt, quæ videri possunt apud *Casaub. c. 1. Sanatum in Secretis l. 3. part. 14. c. 8.* aliisque, nos jam properamus ad partes nostræ Urbis.

§. XXXI.

Eas igitur quod concernit, missis aliorum opinionibus, duas nos constituimus, Civitatem superiorem & inferiorem. Superior erat illa, quæ à Melchisedeko in monte Sion primum exstructa, & postea à Jebusæis validâ arce, firmis item altisque muris, portis & turribus, tandem autem à Davide Jebusæis ejectis variè adaucta, in plateas & vicos perpulchrè distincta splendidissimisque ædificiis celebrata & civitas Davidis insignita erat. Inferior ista, quæ superstructa erat montibus Acra & Moriia, qui à Davide adhuc etiam intra mœnia collocati unò nomine filia Sion dicebatur, ut tradunt *Josephus, Adrichomius, Bünting, Vadianus in epit. locorum, Crellius c. 1. &c.*

§. XXXII.

Enimverò hæc probè notandum, quod impræsentiarum nos de urbe Jerusalem loquamur, qualis tum fuit, quando Salomon templum inibi exstruere cœpit. Eatenus enim solum spectandam eam exhibemus (& adhuc quidem *ὡς ἐν πλάτει* solum nullatenus verò *ἀκριβέστατα*, secus enim etiam murorum, portarum & cujusvis in eâ peculiaris & exquisita mentio facienda esset.) Qualis autem postea fuit, quando etiam mons Bezetha additus, ea item variis ædificiis, muris, portis, turribus, aliisque aucta fuit, qualis item post distinctas viginti quatuor horrendas dirissimasque obsidiones, expugnationes & conflagrationes reluminata evaserit, & qualis hodie sit, nostri non est instituti recensere. Vult

E

quidem

quidem *Brocardus Monachus in descriptione terræ sanctæ*, hodiernæ urbis situm ab eô, quem diximus, vel eô saltim, quô aliquot paucis tamen annis post constitit, nihil immutatum esse, & id ipsum quoq; hodierni incolæ persuasum habere commemorantur. Verùm *Cl. Buchnero* aliter sentire videntur *Praedus & Villalpandus comm. in Ezech.* Hoc quidem ex *Palmerii, Onuphrii, Massæi* & aliorum fide dignis scriptis traditur, quod ante annos amplius centum & quadraginta à *Selimo Turcarum Imperatore* invasa, à Turcis, qui eam *Cuzumobarech s. codsbarich*, id est *Urbem sanctam* nominant, eodem murorum ambitu ac quondam, hodiè possideatur; Verum, num inde sequatur, quod vult *Brocardus*, ignoramus. Qui plura volet, accedat ad ravim usque dissertantem *Flav. Joseph.* plurib. in locis. *Furerum in itinerar. sacrô. Vadian. in epit. loc. Itiner. Bunting. à p. 39. ad 67. Adrichonium per totum, quem de urbe hac conscripsit, librum Heidmann. c. l. p. 14. & seqq. Crellium c. l. à p. 559. à l. 569.* ex quo uno hac de re tantum, quantum vix ex aliis decem capere poterit, non enim solum, qualis primùm fuerit hæc urbs, sed qualis subinde ad adultiorem ætatem, quàm longè item distet ab omnibus ferè totius orbis scitu dignioribus & famâ clarioribus locis, ut sunt *Jena, Norimbergum, Hamburgum, Lipsia* &c. doctissimè notavit & plenissimè.

§. XXXIII.

Cæterùm nec profanis hæc urbs ignota fuit scriptoribus. Sæpiculè sanè ejus meminit *Cicero ut lib. II. ep. ad. Attic. ep. 9. & in Orat. pro L. Flacco, & alibi.* It. *Juvenal. sat. VI.* & alii benè multi. Quæ verò de urbe quadam *Lyciæ & Solymis* gente *Homero* cognita prostant, ea *Heidmannus c. l. §. 10. p. 14.* incerta, omnino verò nugas pronunciat & *Buchnerus cap. l.* item, quæ de *Hierosolymo Duce* apud *Tacitum, initiô V. hist. & apud Plutarchum* leguntur; Atq; videntur ejusdem esse *furfuris* quæ *Martinius c. l.* ex *Hesychiô de Solymis Scytharum* gente, & *Solymô* tumulô in *Pisidiâ* suprâ *Termessum* promontorium exstructo *ex 10. Strabonis librô* adducit, si sc. pro hujus nostræ urbis fundatoribus, incolis atque partibus venditari & obtrudi cui debeant.

§. XXXIV.

§. XXXIV.

Verùm nos jam pedem promovemus ad locum templi nostri specialem, quem montem Morija facimus. Hunc enim neque alium quendam in urbe Jerusalem noverat Salomon demonstratum Patri suo Davidi, nimirum *I. Paralip. c. XX.* divinò testimoniò (demonstrationem Divini Beneplaciti vocat *CL. Dilherrus in MS.* quod dicitur: *Conspectus templi Hierosolymitani*) eoque geminò, altero mediatò, verbis Prophetæ Gad *v. 18.* alterò v. immediatò, igne cœlitus suprâ altare holocausti in illò monte à Davide tum erectum demissò *v. 26.* Quemadmodum igitur David, cum mortem sibi jam imminere persentisceret, in comitali die filiò suo Salomoni non regnum tantum designabat, verùm etiam elegantissimam templi ab ipsò nomini Domini exstruendi descriptionem tradebat, ut probat *I. Paralip. c. 20.* Ita, quin & locum, quem à Divinò Numine ad istud electum notat & consecrarium designaverit, imò non tum demum, sed sæpius quoque ante, dubium omnino est nullum, atque inde est, quod in textu suprâ cit. dicebatur, *cœpisse Solomonem edificare domum Domini in Jerusalem in monte Morija, qui demonstratus fuerit Davidi &c.* Vid. & *Joseph. l. VII. antiq. c. 11. p. m. 105. & Crellium c. l. p. 560.*

§. XXXV.

In adsignandâ hujus vocis etymologiâ variant *An. Onkelos Gerundensis*, est. *B. Gerhard. c. l. pag. 437.* deducit à מֵרַר amarum vel acerbum fuit, vel à מֵרַר myrrha, quoniam mons ille ferax sit myrrhæ, aloës &c. Alii derivant à מֵרַר timuit, ut Morija sit idem, quo מֵרַר pavor, timor, reverentia, eò, quod in hoc monte, id est, templo Hierosolymitanò super hunc montem exstructò Dominus coli, timeri, adorari & reverentia ipsi exhiberi debuit, unde *Chaldeus Paraphrastes* verba illa *Gen. XXII. v. 2. Vade ad terram Morija*, reddidit: *vade in terram Divini cultûs*; Vel: quia in hoc monte Patres DEUM coluerint, sicut *B. Lutherus in marg. c. l.* inquit: *Moriah heisset Gottesfurcht/ dieweil die Altväter/ Adam/ Noa/ Sem auff denselben Berge Gott geehret/ gefürchtet und gedienet*

net haben. Wir Deutschen heissen es vielleicht den heiligen Berg/ oder da man Gott dienet mit loben/ beten und danken. Quidam faciunt à הר docuit, eò quo הרן doctrina Evangelii de Sion & Morija esset exitura, ita *Schindlerus c. 1. col. 808.* sub rad. הר . Alii volunt esse à הר inebriare, irrigare se, id propter, quod admodum irriguus esset ille mons. Denique sunt, quibus ad salivam est facere à הר quod est vidit.

§. XXXVI.

Hi autem sunt in duplici differentiâ. Quidam τὸ הר explicant de ipsò monte Morija, quoniam ille sublimis admodum, excelsus atq; exinde præ aliis lucidus fuerit & conspicuus, unde etiam Abrahamus, si *Hieronymo* fides habenda, per integrum diei iter, antequam contingeret, eum vidit; Atque huc citra dubium respexerunt LXX. qui reddiderunt, τὴν ὑψηλὴν, & *Crellius* qui explicat *excelsum s. exaltationem*. Alii autem τὸ הר non ad ipsum montem referunt, sed ad Divinum Numen, quod ibi Abrahamæ & hujus filii, Isaaci, obedientiam viderit, juxta *Nicolaum de Lyra in d. l.* vel ut volunt alii, quod ibi Abrahamum maximis in angustiis constitutum, triduanâque Isaaci immolationis cogitatione discrutiatum, vel ipsius Isaaci afflictionem respexerit, atque hanc ipsum textum probare dicit *c. l. B. Gerbardus*, indeque *Hieronymus ex Symmacho* vertit montem ὀπτασίας *s. visionis* & teste *Lyræ c. l.* addit, quum in fonte fovet, *Dominus videbit*, illud apud Eberinos in proverbium exivisse, ut in angustiis constituti & DEI auxiliò sublevari optantes dicant: *In monte Dominus videbit*, id est, prout ibidem explicant: *Sicut Abrahamæ misertus est, ita & miserebitur nostri*; Item: *Sicut in monte vidit afflictionem Isaac, eum liberando, sic & nos liberet*. Idem innuunt *Biblia Ernestina* per isthæc ad *c. l.* Aus dem/was dem Abrahamæ auff dem Berge Moriah wiederfahren / ist ein Sprichwort entstanden / dadurch man in zweiffelhaftigen Fällen / darinnen menschlicher Verstand keinen Rath finden kan / auff Gottes Vorsorge zu sehen / erinnert wird / daß man pfleget zu sagen: **Auff dem Berge**

Berge siehet der HERR / das ist / GOTT wird zu rechter Zeit helfen und Rath schaffen / wie er vor Zeiten auff dem Berge Moriah gethan hat. Paulò tamen aliter ista τὸ ἱερὸν explicant, putant enim Abrahamum eò respexisse ad præcedentem v. 8. ubi sciscitanti Isaaco de victimâ holocausti responderat, Dominus providebit sibi. Verba c. 1. leguntur isthæc: Es hat Abraham diesen Ort also genennet / weilen an demselbigen erfüllet worden / was er droben v. 8. gesagt: Gott wird ihme ersehen ein Schaff zum Brandopffer.

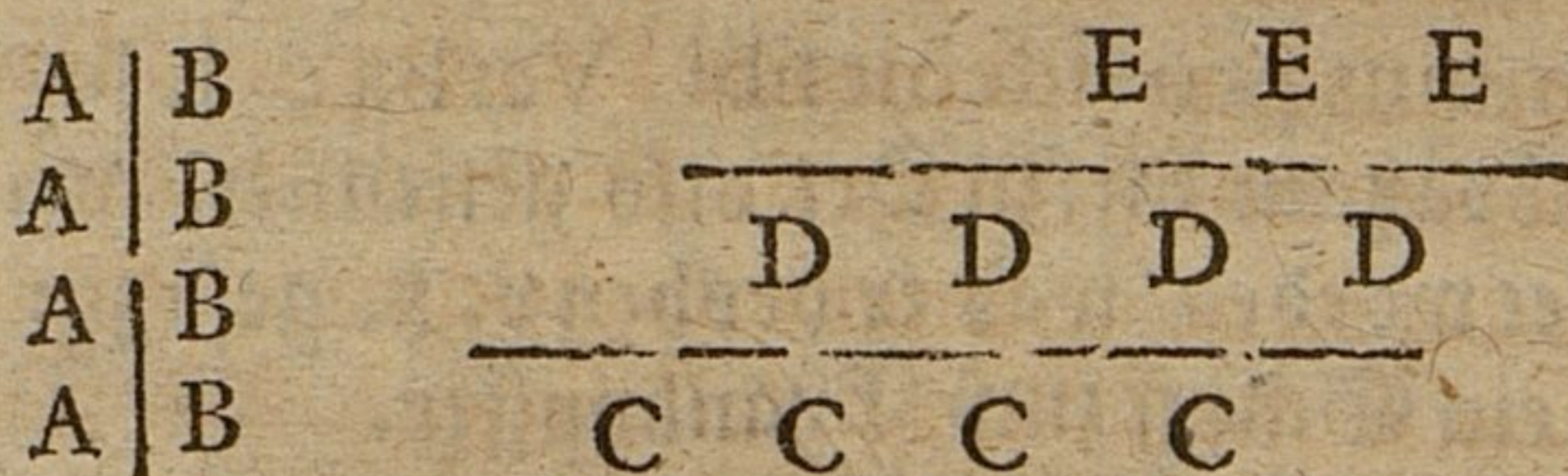
§. XXXVII.

Priores tres probat & literæ propinquiores atque proposito magis consonas esse dicit, cum primis verò tertiam in additionibus suis ad expl. Nicolai de Lyrâ Burgensis; Quintam verò, quæ Morija à ἱερὸν deducit, de valdè longò esse asserit, eoq̄ue sensu rejicit, maximè, si ad ipsum montem referri debeat, quoniam videlicet ille non ita fuerit dispositus, ut à longò videri poterit, visionem enim impeditam fuisse per montes, qui in circuitu ejus fuerint, quemadmodum dicitur in Psalm. 124 montes in circuitu ejus. Num v. etiam locum habere non possit, si sensu posteriore explicetur, de eò istius velut olim Megarensium ἔδειξεν λόγος: D. autem Glassius lib. IV. Chil. l. sac. tr. 3. obs. 10. p. 802. plenò eam admittit, ut est in proverbio, sinu, & piè simul atque eruditè eam amplecti dicit Fullerum l. 4. miscell. sac. c. 14. Vid. & Crellius c. l. p. 698. & Martinius c. l. p. 200. & seqq. Quomodo autem ἱερὸν Christum in carne manifestatum inde ostendant, & inter alia quoque ex situ, conditione & adpellatione hujus montis antitypum Isaaci in eò maectandi & immolandi probet ad προναθεδρίαν jam spectat, nec nobis ulterius aliquid de eò dicere convenit. Quibus lubet, accedant ipsam.

§. XXXIIX.

Mons hic fuit unus ex iis tribus, ab ortu urbi imminens, à monte Sion per vallem Tyropæon, à monte Acrâ verò per vallem Cedronis determinatus, longò tempore extra urbem situs, & postea demum, cum Rex David eam ampliaret, unâ

cum monte Acrâ intra mœnia collocatus ut ex suprâ dictis jam planum evasit. Videantur omninò *Bünting. c. l. p. 37. & 38. in der Contrafactur der Stadt Jerusalem/* ut ibidem adpellit. *Adrichomius c. l. Crellius c. l. p. 698. Friedl. c. l. p. 82.* Scilicet positus istius hic fuit:

Aa. signat montem Sion. Bb. Vallem Tyropoeen. CC. montem Moriia. Dd. Vallem Cedronis. Ee. montem Acra &c.

§. XXXIX.

Sed quomodo, inquit quis, hæc conveniunt cum eò, quod *Hieronymus Presbyter* scribit, se à senioribus Judæorum certissimè cognovisse, quod ibi immolatus sit Isaac ubi postea cruci affixus est Christus. Stante enim hoc, utique extra urbem Jerusalem montem Moriia mansisse dicemus, quoniam extra urbem, in monte Calvariæ certò crucifixus est Christus. Fuisse autem hunc montem eundem cum illò, quò in immolari debuit Isaacus, dubio ferè caret. Quod enim *cit. Dilherrò cit. tr. Vir cætera Doctissimus, Petrus Cunæus lib. II. de Rep. Heb. c. 10.* vanissimum esse & exhibitari debere dicit, quod R. Elieser ita senserit, istud quibus quam Tartæssiis murænis persuadebit? Videatur tamen ex superabundanti *Joseph. l. 1. ant. c. 14. p. 11. & lib. VII. c. 10. p. 103.* aliq; sexcenti.

§. XL.

Huic dubio satisfecit *in biblioth. Diodorus Siculus*, qui testatur, montem Moriia in plures colles & monticulos divisum, inque ejus parte Orientali Siona, in quâ arx David erat exstructa, juxta quam Salomon templum ædificari cœpit, fuisse, aliam autem ipsiusdem partem extra urbem mansisse, eamque postea montem Calvariæ f. Golgotha audiisse. Isthoc *B. Gerhardus c. l. ex Gen. XXII. v. 2.* patere dicit, & *B. Glassius c. l. p. 2.* ex chorographis ostendit, civitatem David, sedem templi & locum Calvariæ unius ejusdemque esse montani

montani tractus. Et in indice nominum Propriorum regio operi infertō tit. *Moriya*, mons *Moriya* & *Sion* pro eodem habentur.

§. XLI.

Subjiciendum quoq; nunc aliquid de locō templi nostri singulari. Eum dicimus aream illam in monte *Moriya*, quam itidem & specialiter in illō monte Rex *David* à Divinō Numine ad hoc electum norat, juxta §. Et proinde ab *Araunā*, priscō *Jebusitarum* Rege coëmerat certoque pretiō suam fecerat, juxta *II. Sam. c. XXIV. v. 24. I. Paralip. c. XX. v. 1. & XXV. v. 25.* In *Eberinō* est *יָבֵא* quod notat horreum, locum illum in prædiis rusticis frumentis & cæteris leguminibus exprimendis factum, uti *Ulpianus L. Mela XIV. §. 3. extra D. de alimentis & cibariis legatis describere fertur*: Inde nimirum, quod frumenta secta ibi arescant & terantur, ut vult *Varro l. 4. de L. L.* Inde *Venusinus Vates lib. 1. carm. ode 1. v. 9. & 10.*

Si propriō condidit horreō
Quicquid de *Libycis* veritur areis

& *1. Serm. satyr. 1. v. 45.*

Millia frumenti tua triverit area centum. & c.

Propter similitudinem autem, etiam loca in urbe vacua, quæ quasi exaruerunt, domibus inædificandis idonea, areæ vocabantur, velut ex *Festō* notat *Buchnerus*. Unde denuō *Horat. l. 1. ep. 10. v. 13.*

Ponendæq; domo quærenda est area primū.

Vid. *Martin. sub voce area p. m. 73. Buchn. c. l. Capellum Merckii. p. 75. Schindl. c. l. p. 343. Buxtorff. in lex. p. 123. aliique complures.*

§. XLII.

Atq; hic jecit Rex in altissimam terræ profunditatem fundamenta templi è saxis validissimis, quæ contra omnem temporum injuriam resistere possent, ita ut cum contiguâ terrâ coalita solum ac firmamentum imponendis substructionibus præberent, & propter inconcussam soliditatem facile molem ædificii cum paratu ornamentorum sumtuosissimō perferrent, non minorem admirationem habitura, quàm quæ supernè ad amplitudinem, pulchritudinem & magnificentiam

centiam operis per artifices elaborata sunt, exstruxeruntq; illud usq; ad lacunam ex albô lapide, scribit Josephus VIII. antiquo. c. 2. p. m. 110.

§. XLIII.

Rem ipsam quod spectat, quin habeat se eô, quô hâtenus proposuimus modô, non dubitamus, neque eô nomine quemquam falsitatis eam incusaturum putamus, num autem ordine satis dicenti & ad mentem eruditorum propo- sita & triplex à nobis constitutus fuerit locus, de eô fortassis scrupulus cui suboriri posset. Communis sanè & decanta- tissima, quin & receptissima est sententia, locum esse tantum duplicem, communem videlicet & proprium vel κοινόν & ἴδιον, ut habent Peripat: Dd. verba IV. Physic. c. IV. t. 14 unde & nobis διχοτομία observandam tenendamque fuisse, ita ut locus singularis idem sit quod proprius & generalis idem quod communis, quis est qui ambigat?

§. XLIV.

Putamus tamen nihil monstri hæc alere, modò rectè explicentur quando enim in præsentiarum de locô agimus, e- umque triplicem constituimus, tum non, ut solent in scholis Physicis accipimus pro affectione corporis naturalis propter finitam & determinatam quantitatem ipsi competente, quæ, quatenus in eâ corpus est ὡς ἐν ᾧ πρώτῳ, proprius, qt. v. ὡς ἐν ᾧ πάντα τὰ σώματα εἰσι, communis dicitur locus; Vel clarius, ut explicant commentatores, quæ; quatenus pri- mò & immediatè corpus continet locatum, proprius, qt. v. mediatè & secundariò continet simul plura loca, communis appellatur locus; sed accipimus ex populari loquendi con- suetudine pro eô, ubi res aliqua est, vel ubi quicquam confi- stit & locatum esse potest, ut explicat Varro l. 4. de L. L. quo Germ. dicunt, etne Stâte/ Stadt/ Platz/ Raum &c. sic anti- quitus locus idem erat, quod postea dictum est fundus, ut te- statur Cicero pro Quinct. & vetus autor de limitibus apud Ri- gartum, aliique. Sic Ovid. l. 2. Fast. locum urbis vocat id, in quo vel ubi postea urbs exstructa fuit, inquires:

Hic

Hic, ubi nunc urbs est, tunc locus urbis erat.

Tale autem quod locum dicimus, quo minus diverso respectu generale, speciale & singulare vocari possit, quid obstet, non videmus.. Videlicet singularem alicujus rei locum vocamus eum, qui primum est illius rei ubi, ut loquitur *Scaliger*, vel ubi res est & consistit separata à communitate, vel qui ipsi maximè prope est; specialem, in quò sunt & consistunt etiam aliæ res, generalem autem tandem, in quo adhuc aliæ sunt & plures. Quomodo autem cum positis conferri hæc possint, ex iisdem cuilibet patet, unde etiam nos prolixiores heic non erimus. Si verò quis hac explicatione, quæ tamè & rei ipsius veritati & magnorum innititur auctoritati, contentus esse nolit, ei in conflictu cum Deo aliter ut satisfaciamus, videbimus. Jam autem bono ordine ad causam templi nostri efficientem vel autorem per vulgatissimum *ro* à quò indigitatum.

§. XLV.

Itaque causam efficientem quod spectat, de eâ notandum, quod quemadmodum aliàs, ita & in præsentiarum non unius sit generis, sed alia est principalis, alia autem minus principalis, aliò nomine etiam instrumentalis insignita; Et utraque iterum alia moralis, alia vero physica. Quomodo autem sigillatim quælibet harum definiatur, id nunc quidem operose convasando nò damus, quia ex passim obviis libellis metaphysicis peti potest, aliqua tamen & quæ quidem *nos παρὶν* requiri videbuntur, inspergemus.

§. XLVI.

Causam efficientem nostri templi moralem dicimus *Regem Salomonem*. Equidem parens ipsius Rex David ante annos amplius triginta, cum singulari favore & beneplacitò DEUM se complecti, resque suas quotidianis successibus per ipsius gratiam proficere persentisceret, peccare se putans, quod, cum ipse habitaret in altâ regiâ cedrinis trabibus constructâ, & omni artificiò exornatâ, arcam pateretur in tabernaculo jacere, nomini Domini domum exstruere constituerat *2. Sam. 7. v. 2.* Verùm cum per Nathanem Deus loque-

F

retur

retur ad ipsum & diceret: nunquid tu edificabis mihi nomen ad habitandum? neque enim habitavi in domo ex die illâ quâ eduxi Israël de terrâ Ægypti l. c. v. 5. 6. & postea v. 12. filius tuus edificabit domum Nomini meo, iterum desistebat à proposito, filioque ex se oriundo relinquens designabat, inde 1. Paralip. 23. v. 7. & seqq. hunc ipsum alloquitur in modum: Fili mi, voluntatis meae fuit, ut edificarem domum Nomini Domini DEI mei, sed factus est sermo Domini ad me, dicens: Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellasti, non poteris edificare domum nomini meo, tantò effusò sanguine coram me; filius autem qui nascetur Tibi, erit Vir quietissimus, ipse edificabit domum nomini meo. Solummodo igitur suo tempore David præparabat impensas domus illius, aurum & argentum, æs & ferrum & ligna & lapides ad universa impendia, & plurimos artifices, latomos & coementarios, artificesque lignorum & omnium artium ad faciendum opus, prudentissimos in aurò & argentò & ære & ferrò ib. v. 3. 14. & seqq. & c. 30. v. 2. seqq. Vid. quoq; Joseph. lib. VII. ant. c. IV. p. 93. & c. X. p. 103. & c. XI. p. 104. Salomon autem, parente demortuò, regnò jam potitus opus ipsum adgrediens templum ædificare cœpit. Unde etiam templum Salomoneum dici suevit, & Salomonium apud Lactantium, item Saxa Salomonea dixit Prudentius. Ubi notanda sunt, quæ Arias Montanus in Libanò seu de fabricâ templi p. 17. habet, quod nimirum ideo templum Salomonis dictum fuerit, ut probat DEO nominis auctoritate sanctius populo haberetur, nihil enim, subdit, sinistri in edificante fuit illò tempore; Deinde, pergit, ideo etiam sic dictum fuisse, ut cum postea destrueretur, populus suâ, non auctoris culpâ id accidisse intelligat.

§. XLVII.

Diximus *morem*: Neque enim probabile est, tantum regem ipsum manus operi admovisse, materiamque ipsi conficiendo partim à beatissimò parente, partim verò à semet ipsò comportatam & præparatam conjunxisse, & ad decentem illam & intentam figuram reduxisse, verumque adeo in effectum influxum præstitisse, vel, quod idem est, reali influxu & per suam entitatem ad illum concurrisse, quod tamen ad causam

causam physicam requiritur. Relinquitur itaque fuisse causam
saltem moralem, quæ sc. ita se gerit, ut quantumvis in effectum
verum & positivum vel realem influxum non præstet, ei tamen
ille, puta effectus, imputetur, quia dignitatem & valorem in
se habebat, quo causam physicam ad agendum movebat &
impellebat; Quoniam autem varii sunt illius modi, vel si quis
ita dicere malit, species, ad primam referre eam adlubescit,
ubi ille alicujus effectus causa moralis dicitur, qui directe
eum effectum vult & propterea aliud agens ad producendum
eum inducit, ut ut ipse reali in eum non influat influxu. Et
hæc de causa templi nostri efficiente principali morali.

§. XLVIII.

Antequam verò transitum faciamus ad efficientem prin-
cipalem physicam, paucis tantum agendum de Salomonis
ortu, ætate & nominibus. Natus autem est Jerusalemi ex
Bathsabâ, annò ætatis Davidis 50. regni v. 20. & numerabat
tum annum XXI, uti ex sacrâ historiâ colligunt & clarissimè
ostendunt quorum operâ supra usi sumus ferè omnes, quos
proinde lubentes hæc omittimus. Neque etiam opus est,
ut multum sermonem cædamus de ejus nominibus, horumq;
significatione, quoniam semper vel in fronte vel in tergò eam
ipsamet gerunt impositam, *Vid. II. Sam. 12. v. 25. & I. Paral. 23.
v. 9. & adjuuge Onomast. Chytr. Pauli Crellii Promt. Bibl. 782.
Christ. Becm. Orig. L. L. p. m. 937 Georg. Pasor. c. l. B. Glass.
c. l. pag. 796. & novissimè Virum, ut loquitur Eusthatius,
Ἰσὶ τὸ πᾶν Ἰσισήτων κείνεν εἰδὸτα & Patronum meum Magnū,
Dn. M. Sebastianum Mitternacht / Illustris Ruthenai, quod Gera est,
Rectorem, In doctissimis, quibus hoc ipso annò orbem lite-
rarium & Fabricii hist. sacr. illustravit notis, lib. IV. pag. 154.
& seqq.*

§. XLIX.

Causam nostri templi quod nunc attinet efficientem
principalem Physicam, de ea commodius putamus dici posse in
plurativò s. multitudinis numerò, quoniam eò nominis
continentur omnes, qui ad hoc tum à Davide tum à Salomo-
ne vocati, directi & ordinati erant, videlicet, triginta millia

operariorum eorum, quos à populò suo exegit Salomon, *I. Reg. V. 12.* Atque hos inter primas omnium tenebat *Hiramus* patre Tyriò, matre Ebræa progenitus, de tribu *Nephtalim* ut libri *Regum*, vel de filiabus *Dan*, ut *2. Paral. II. v. 14.* verba testantur. Erat autem iste Vir prudens in omni ære, utriusque *Tyrriorum* Regis *Hiramorum* sculptor s. statuarius ab *Hiramò* juniore Salomoni transmissus, ut esset architectus, *Vid. Crellius l. c. p. 498. & 527. & prælaud. Mitternacht l. c. l. IV. p. 159.* Ubi non dissimulandum, quod prudèter admodum & pulchrè inter eorum operas Salomon partitus fuerit, ut labor minus sentiretur. Decem enim millia iussit in *Libanò* sylvam per mensem integrum cædere, ac deinde per duos alios domi interquiescere, dum reliqua viginti millia suum opus absolvissent, ita ut quarto demum mense labor ad primos illos decies mille rediret, sunt verba *Joseph. lib. VIII. antiq. c. 2. p. 109.* Porro huc spectant quoque septuaginta millia illorum, qui onera portabant, & octoginta millia latomorum in monte *I. Reg. V. v. 15.* qui erant inquilini illi in opere, quos David eò destinaverat, ut iterum *Joseph. c. l.* Hi universim omnes realem in effectum influxum præstiterunt, & proinde jure meritoque pro causâ efficiente principali *Physicâ* istius habentur.

§. L.

Enimverò dum hæc dicimus, videlicet operarios illos à Salomone vocatos, directos & ordinatos esse causam efficientem principalem, nolumus in sensu, ut loquuntur, composito istud à quoquam intelligi, quasi nimirum istud egerint eatenus, quatenus ad hoc vocati, certo cõsilio imperioq; directi & ordinati erant; tum enim nullatenus admitti potest, eos fuisse causam efficientem principalem, quin potius fuerunt causæ instrumentales, moraliter, quod dicitur, ad istud elevata, quemadmodum mox patebit; Sed aliò respectû istud nominis iis tribuimus, nempè in ordine ad effectum, quem quatenus verè & reali suo influxu causarunt, atque per communicationem entitatis suæ produxerunt, & virtute quidem non ignobiliori, quam ad producendum illum requirebatur, istâ adpellatione non injuriâ gaudent.

§. LI.

§. LI.

Sed hæc sufficiant de causâ templi nostri efficiente principali, eaque physicâ pariter & morali; Jam pauca quoq; de efficiente istius minus principali vel instrumentali, quæ itidem, ut supra jam dum inuimus, est vel talis in genere rerum & physica, vel in genere morum & moralis, dicenda & subtexenda restant.

§. LII.

Quantum ad illam nempe Physicam, quam instrumenta quàm causas instrumentales dicere malimus, ea quantum ad præsens sunt in duplici differentiâ; Quædam sunt ἀψυχα, quædam verò ἐμψυχα, prout distingvit *Philosophus* 1. *Pol.* c. 4. 5. & 6. ἀψυχα vocamus ea, quæ à causis efficientibus principalibus Physicis ad illum effectum producendum elevata sunt, v. g. mallei, secures, ferræ &c. quemadmodum à fabro elevatur ferra ad secandum lignum, & calor ab igne ad producendum alium ignem &c. ἐμψυχα autem dicimus ea, quæ à causâ efficiente principali morali per quandam elevationem moralem ad istum effectum elevata sunt, atque hæc quidem sunt ii, quos supra diximus fuisse causas efficientes principales Physicas: Ubi nihil obstat, quod diximus, fuisse eosdem & principales & instrumentales causas. Non enim eadem istud fit ratione, ut ex dictis jam abundè dispalescit. Sic istos operarios diximus causas efficientes principales, quæ ad operandum nullâ indiguerunt elevatione Physicâ, vel quatenus in illum effectum verum & realem præstiterunt influxum, virtute non ignobiliori, quam ad ipsum requirebatur: Instrumentales autem vocamus, quatenus moraliter elevati & imperiò quodam directi istum produxerunt, quemadmodum v. g. qu. servus exequitur imperium heri, instrumentum moraliter ad id elevatum audit; Ubi iterum nihil obtinet, quæ obvertit, perquam joculare & μιχροψυχίας μένον videri, dicere, elevatum esse à causâ morali & tamen esse instrumentum Physicum? Etenim hæc optimè simul stare possunt. Hoc quidem indubium est, omnem illam causam, quæ aliâ elevat aut ab aliâ elevatur e-

levatione physicâ, esse diciq; debere physicam, sicuti, quando faber elevat malleum ad producendum ὑπόδημα ἵππου, & quod elevat, & quod elevatur, utrumque est aliquid Physicum, & sic quoque comparatum est cum aliis; Verum quantum ad ea, quæ moraliter elevant aut elevantur, res aliter se habet. Ibi utiq; causa moralis potest moraliter aliquid elevare, quod tamen manet causa physica, quemadmodum v. g. magistratus carnificem moraliter elevat ad hoc, quod furti convictum suspendit. Esse autem magistratum moralem, carnificem vero physicam suspendii causam, nisi qui fungus plane est & ad agnatos ablegandus, nemo inficiabitur.

§. LIII.

Hanc quod spectat, nempe instrumentalem moralem, eam fuisse dicimus universum chorum præpositorum, qui præerant populo & his, qui faciebunt opus, nempe *Adoniram*, ille *Habda* filius *1. Reg. 4. v. 6.* qui erat super indictionem eorum, quos suo à populo exegerat Salomon, nempe triginta millia operariorum, & ter mille atque trecenti illi, qui præpositi erant inquilinis illis in opere, quos David eò destinaverat, *1. Reg. V. v. 12. & 15.* Vid. & *Joseph. l. c.* Hi enim, quò causam Physicam movebant, valorem atque dignitatem in se non habebant: Quod vero movebant, acceperant à causâ principali, id quod manifestissimum causæ instrumentalis moralis indicium. Acceperant autem à Davide & Salomone, prout ex hætenus dictis planum evasit.

§. LIV.

Neque verò hoc iterum infrinigt, quod dicunt, fieri non posse, ut plura instrumenta, quæ sunt ejusdem generis & non subordinata, ad eundem concurrant effectum, ad quem producendum quodlibet eorum adæquatè sufficit, uti v. g. solus *Adoniram*, de quo §. *præced.* suffecisset? Etenim (I.) hoc solum verum est de instrumentis Physicis, de moralibus autem non item, horum quo minus plura tanquam totalia ad eundem concurrant effectum, nihil omnino impedit; Sic v. g. ut ægrotus sanitatem recuperet, sæpè totius

tius Ecclesie preces & suspiria tanquam instrumenta ad hunc effectum moralia adhibet, cum tamen, quod sine ratione in dubium vocat in nuper edito de *reditu precum tr. Goodwinus*, unius etiam preces sufficiens & adæquatum instrumentum in genere morum esse poterant. (II.) Non immerito adsumtum quis in dubium vocaverit, hoc quidpe, quod solus Adoniram vel alius aliquis tantæ multitudini & comprimistam longè lateque dispersæ quotidie impellendæ atque admonendæ satis fuerit & sufficiens.

SED SATIS.

B. L. Quoniam, dum hæc disputatio typis exscriberetur, à Magno quodam Patrono aliquò vocatus, per triduum abesse, atque adeo corrigendi laborem alii cuiquam, qui propter insubidam autogr. scriptionem literas non adeo benè dignoscere potuit, committere coactus fui, factum est, ut stupendi quidam errores irripserint. Ne autem rem jam ante obscuram penitus isti infuscent, officiosissimè rogo, velis crassiores sic corrigere.

In tit pro Christinus, Christianus, in §. 30. l. 14. pro nen, non, l. 19. pro Veterius, Veteribus, l. 23. pro inedium, medium, & l. 26. pro aliis, alios, in §. 31. l. 10. pro dicebatur, dicta, in §. 32. l. 28. post librum ponatur, in §. 33. l. 6. pro &, CL. ib. pro cap. cit. in §. 34. l. 15. pro notat, norat, in §. 35. l. 2. pro est, teste, in §. 36. l. 16. pro fovet, sonet, in §. 37. l. ii. pro D. B. l. 12. pro Chil. l. Philol. & l. 15. ~~ni~~ deleatur, & l. 18. post probent, ponatur, in §. 40. l. 1. pro satisfecit, satisfacit in §. 41. l. 4. pro §. superius dicta. & l. 6. pro XX. v. i. & XXV. legatur XXII. & l. 22. pro Capellum Merckii, Castellum Merckii, in §. 42. l. 5. & 6. compleantur ab initio per c. & r. in §. 43. l. 4. pro dicenti, decenti, in §. 44. l. 2. post explicentur, ponatur; & l. 13. pro quo, quod, & l. 17. pro Rigartum, Rigaltum, &c.

So recht mein wehrter Freund/ bis was du nimmest für/
Wird unsern Salems Prinz/ im Fall du noch zu giebest
Schweiß/ Fleiß und Werrauch. Dampf/ bewegen/ was du liebest/
Vom Berge/ da er sieht/ zu geben alles dir.

Seinem Herren antwortenden und Schwägerlich-geliebten
Freunde setzet dieses glückwünschend hin: n

H. Ludewig.

Velen belieben die lieblichen Felder/
Andre erfreuen die lustigen Wälder/
In welchen die zierliche Nachtigal singt/
Und mit der Stimme die Lüfte durchdringt:

Viele sind/ welchen die blitzenden Ballen/
Pulver/ Bley/ Eisen und Schwerter gefallen/
Welchen beliebt/ wenn Achilles dort siegt/
Hector hingegen entselet hier ligt.

Dieser thut besser/ der einzig nur liebet
Phöbum und ihm sich gänzlich ergiebet/
Denn der wird endlich zur Tugend geführt/
Und denn mit höchsten Ehren geziert.

Dieser wird bis an den Himmel erhaben/
Und wird beschenkt mit allerley Gaben
Welchem in diesen verthierten Gezelt
Einzig alleine die Pallas gefällt.

Du hast du auch gar wol und recht in Acht genommen
Herr FRED/ und bist demnach auch glücklich dahin kommen/
Wohin du lang gewolt/ worauff du längst gedacht/
Wornach du allezeit vor diesen hast getracht/
Drumb wol/ so fahre fort/ Herr FRED/ die grosse Ehre/
Die du ankt erlanget/ noch ferner also mehre/
So wird am Helikon dein Nam geschrieben stehn/
Und nie zu keiner Zeit verdunckelt unter gehn.

Also folgete seinem Herren Better nach/ und schüttete
seine Schuldigkeit in den Schoß seines Herren
Schwagers aus

**Friederich Gotter von Camburg/
der Welt-Weisheit beflissener.**

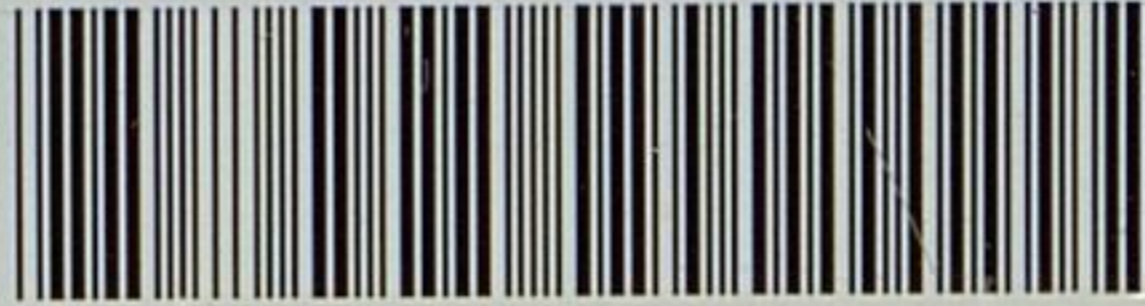
F I N I S.

153044

ULB Halle

3

003 484 998

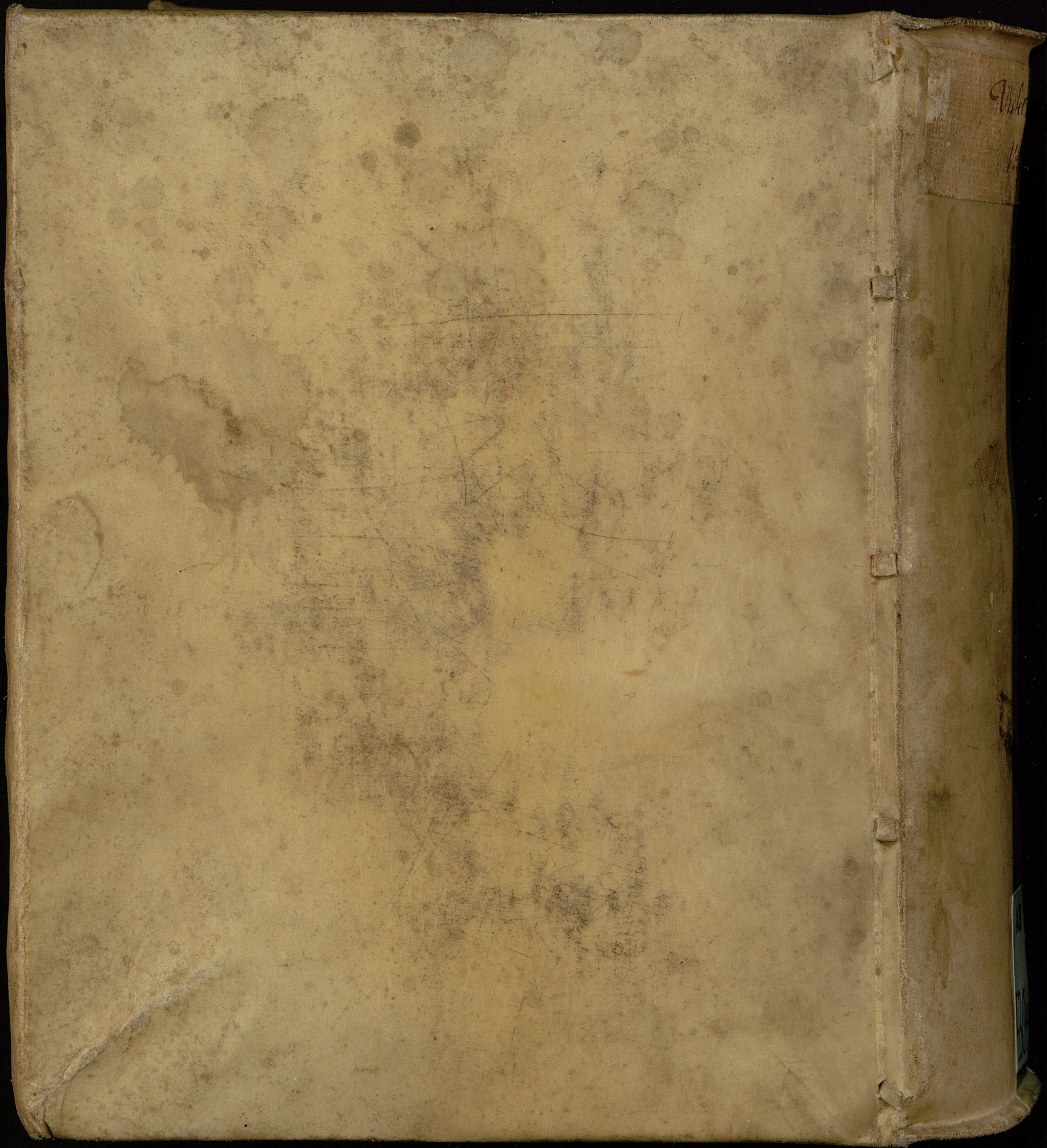

5b

AB 153044

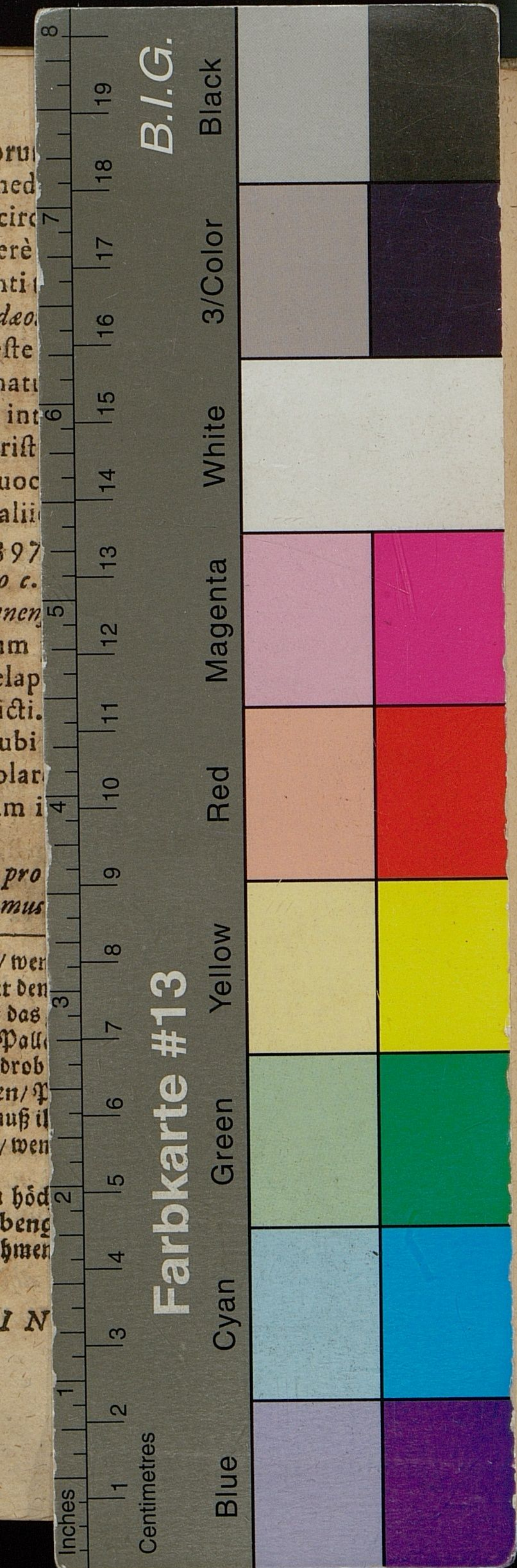
VD 17

Viel
M

Lb.

I. N. S. S. T. A.

DE

TEMPLO
SALOMONÆO,
QVANDO, UBI, A QVO, EX
QVIBUS, ET QVOMODO EX-
STRUCTUM FUERIT,

DISPUTATIO SECUNDA
EXHIBENS ubi & à quô

Quam
Ampliffimæ Spectatiffimæque FACULTATIS PHI-
LOSOPHICÆ JENENSIS PERMISSU,
Publica placidaq; Eruditorum ἐξέτασις submittit
PRÆSES

M. MICHAEL CHRISTI-
NUS LUDOVICI

Trōbnic.

RESPONDENTE
JOHANNE ZACHARIA Grey / Eisfeldâ Francô.
ad diem Octobris
M. DC. LIIX.
H. L. Q. S.

Typis SAMUELIS KREBSII.

